

nált opciók általában kevésbé kidolgozottak, és kevésbé rugalmasak, mint a lokális, vagy tényleg elérhető katalógusoknál.

Következtetések

A webalapú nyilvános online katalógusokban makacsul fennmaradt a kézzel vezetett könyvtári katalógusok struktúrája. A bibliográfiai rekord szerkezete továbbra is a katalógizálási szabályok által előírt mezőkön alapul. Olyan új, az SGML nyelvre épülő formátumok alkalmazásával kellene próbálkozni, amelyek szerkezete elősegíti valódi hipertext-adatbázisok létrehozását.

A jövő könyvtárának integrálnia kell a katalógizálást, indexelést és a teljes szövegű online adatbázisokat, lehetővé téve az információkhoz való univerzális hozzáférést. A MARC többé nem lehet a bibliográfiai adatok kódolásának egyedüli formátuma. Úgy kell átalakulnia, hogy képes legyen a korszerű rendszerek által igényelt opciókra is.

A mai online katalógusok felhasználói felületét professzionális nézőpontból alakították ki. A könyvtári hagyományok súlya kötelezővé teszi pl. a katalógizálási koncepciónak megfelelő, a nem szakmai közönség számára nehezen érthető szakkifejezések és rövidítések használatát. Az információ megjelenítésére használt módszer is alig felel meg az ilyen típusú felhasználóknak. A mezők címkézésében felismerhető a kézi gyakorlatra való atavisztikus visszaütés. Újra át kell gondolni a módosítási szabályokat is. Különös, de nincsenek speciálisan az automatizált környezetben végzett információkezelésre vonatkozó katalógizálási szabályok sem.

A számítógépes katalógizálás első generációja a kézi eljárások elektronikus tükörképe volt. A webalapú automatizált katalógusok bevezetése nem szolgálta az alapvető struktúrák módosítását, emiatt folyamatosan felfedezhető a második gene-

rációs rendszereket jellemző ballaszt: továbbra is a katalógusrekord az alapegység, a katalógus-adatbázisok szerkezetének alapvonala. A hagyományos Boole-algebrai műveleteken és a pontos adategyezésen alapuló keresési módszerek sokszor megakadályozzák, hogy a felhasználók korrekt választ kapjanak keresőkérdéseikre. Találni kell ezeken túlmutató mechanizmusokat, amelyek az interneten működő keresőrendszerekhez hasonló lehetőségeket nyújtanak.

A technika mára túllépett pusztán segédeszköz szerepkörén, és sok szempontból a szakma fejlődésének húzóerejévé vált. Különösen a bibliográfiai ellenőrzés és az információ-visszakeresés területén korábban soha nem volt, fontos lehetőségek nyíltak meg a sebesség, a pontosság, az átfogó jelleg, a minőség és a tartalom javítása előtt, de ehhez ki kell ütni néhány régi szellemet a szakma gondolkodásából. A régi nagygyépes könyvtári rendszerekről át kell állni a kliens-szerver platformra. A nyilvános online katalógushoz be kell vezetni a Z39.50 protokollt. Mivel ez a szabvány túl általános, és nem csak bibliográfiai használatra találták ki, a különféle alkalmazások mindegyikéhez külön profilt kell majd kialakítani.

Az internetnek nemcsak pozitív hatásai voltak az automatizált nyilvános katalógusok fejlődésére. Bizonyos mértékig elkendőzte ennek az információ-hozzáférési és -visszakeresési módnak számos problémáját, úgyhogy a hagyományos keresőmotorok fölé épített hálózati technológia nem hozta meg a remélt eredményeket.

ORTIZ-REPISO, Virginia-MOSCOSO, Purificación: Web-based OPACs: Between tradition and innovation. = Information Technology and Libraries, 18. köt. 2. sz. 1999. p. 68-77./

(Góth László)

Információs-könyvtári konzorciumok, kiadók és előfizetési ügynökségek

A konzorcium az információk hasznosítóinak, felhasználóinak olyan társulása, amely az *információforrások közös megvásárlására és használatára* jön létre.

E tekintetben az úttörő az OCLC volt, mégha megalakulásakor nem is nevezték konzorciumnak a fentiekben definiált társulást. A 70-es és 80-as években a konzorciumok területi alapon keletkeztek.

A 90-es évek fejleménye: megszületik a konzorcium mint szakfogalom, s az érdeklődés homlokterébe a gazdasági-gazdaságossági kérdések lépnek, mindenekelőtt azok a törekvések, hogy a kiadókkal a könyvtárak és információs intézmények az egyszeri vétel és a résztvevők mindegyike általi használat elvének érvényesítésével az elektronikus kiadványokkal való optimális ellátás érdekében előnyös megállapodásokat érjenek el.

Időközben különféle konzorciumok alakultak ki:

1. *Lágy föderációk* azzal a céllal, hogy csökkentésük a rizikót a megrendeléseknél, minél több kiadás térüljön meg, s az eszközöket gazdaságosan lehessen felhasználni (ilyen pl. a New York-i városi könyvtárak konzorciuma).
2. *Kemény föderációk* a maximális gazdaságosság realizálására a közös használatnak köszönhetően (pl. PALCI, TRLN).
3. *Többcélú konzorciumok*, amelyek a közös gyarapodáson kívül valamennyi korábbi eszközt is közösen vesznek igénybe (példaként: SOLINET és PALINET).
4. *Centralizáltan finanszírozott konzorciumok* a tagok költségvetésében akarnak maximális gazdaságosságot megvalósítani.

Ami a kiadók magatartását illeti: a legfontosabb kiadók (Elsevier, Academic Press, Springer, Ovid) már saját árpolitikát dolgoztak ki a konzorciumokkal való kapcsolattartásra, mások (pl. Wiley) jelenleg munkálkodnak árpolitikájuk kialakításán, további kiadók pedig külön-külön kötnek előfizetési megállapodásokat megrendelőikkel.

A kiadók és a konzorciumok efféle kapcsolatai mindkét fél számára előnyösek. Így

- három év tartamára garanciát adnak a megrendelésre,
- eleve számolnak a várható inflációval,
- kizárják a megrendelések lemondását,
- elősegítik az elektronikus változatok térhódítását.

Az előfizetési ügynökségek ugyancsak szívesen és ingyenesen szerveznek konzorciumokat. Ebbéli tevékenységükben

- beszerzik a papírváltozatokat is,
- tájékoztatnak a kiadói politikáról,
- tárgyalnak a kiadókkal az előfizetési feltételek kedvezőbbé tétele céljából,

- segítenek a megrendelések kiválasztásában,
- az elektronikus kiadványokhoz kényelmes és hasznos hozzáférést szerveznek.

A konzorciumokba jelentkező könyvtáraktól és tájékoztatási intézményektől megkérdezzük:

- milyen típusú konzorciumra gondolnak,
- mik a legfontosabbnak tartott szolgáltatások és kiadványok,
- közülük mivel rendelkeznek már,
- mely kiadványokat szereznek be közösen,
- megvannak-e a konzorciumban való részvételhez szükséges eszközeik.

A fentiekre jó példa a SWETS tevékenysége, amely szüntelenül fejlődik, reflektál a területen tapasztalható igényekre. Így pl. eddig nem foglalkozott különösebben a nemzeti állományok kialakításával. Jelenleg e téren (általában és oroszországi viszonylatban egyaránt) változások várhatók. Oroszországban pl. a tudományos-műszaki információs központok regionális, a megyei tudományos könyvtárak, illetve az ágazati szakkönyvtárak országos konzorciumának szervezeti felépítésére máris elkészült a javaslat.

A SWETS azt is belátta, hogy az elektronikus publikációk nem fogják hamarosan kiszorítani a papíron megjelenőket, s ezért a kétféle változat hosszú együttélésére számít, illetve ennek megfelelően szervezi a munkáját. (Egyébként a világ publikációinak mindössze 0,5–1,0%-a rendelkezik elektronikus változattal.)

/KLASKVIN, F. F.–TIMOFEEVA, O. V.: *Informacionno-bibliotecznye konzorciumy i ih rol' v formirovanii nacional'nyh informacionnyh resursov.* = *Naučno-tehničeskaja informacija*, 1. ser. 10. sz. 1999. p. 22–23./

(Futala Tibor)

Dokumentumszolgáltatók weboldalai

A dokumentumszolgáltatás mint könyvtári művelet fogalma tartalmában, műszaki és gazdasági vonatkozásaiban egyaránt gyorsan változik. A források tekintetében a megalapozott döntéshozatal magas színvonalú információkat igényel. Ennek felismerésekor indították a *FIDDO* (*Focused Investigation of Document Delivery Options* = a dokumentumküldő lehetőségek célzott kutatása) keretében az *eLib* projektet, amelynek egyik célja, hogy a vezetőknek megbízható, naprakész és független tájékoztatást nyújtson. Az információ gyors és könnyű terjesztésének egyik eszköze a

web, bár segítségével sok esetben legalább olyan nehéz megtalálni a szükséges információt, mint nélküle.

Az alábbiakban a dokumentumszolgáltatásra vonatkozó fontosabb weblapokat vizsgáljuk meg. A web természetéből következik, hogy esetleg fontos szolgáltatók kimaradtak. Mivel a weblapok átlagos élettartama 60 nap, az is megtörténhet, hogy az itt idézett cím már nem létezik. A weblapok körébe igyekeztek felvenni a világ különböző részein működő szolgáltatókat, de kihagyták azokat, amelyek elsősorban a kérdés technikai oldalával fog-